הלכה · משנה תורה · מפרשים · קובץ על היד החזקה · ספר אהבה

קובץ על היד החזקה על משנה תורה, הלכות תפילה וברכת כהנים

רבי נחום טרייביטש

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

קובץ על היד החזקה על משנה תורה, הלכות תפילה וברכת כהנים

רבי נחום טרייביטש

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/קובץ-על-היד-החזקה-על-משנה-תורה-הלכות-תפילה-וברכת-כהנים/
הקובץ נוצר ב־16 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611151759 של הספרייה.

תוכן העניינים

פרק א 4
הלכה ב 4
פרק ב 4
הלכה ד 4
הלכה ז 4
הלכה טז 4
פרק ג 4
הלכה ד 4
הלכה ה 5
הלכה ז 5
הלכה יא 5
פרק ד 7
הלכה ג 7
הלכה יג 7
פרק ה 7
הלכה ב 7
הלכה ג 8
הלכה ח 8
הלכה י 8
הלכה יב 8
פרק ו 8
הלכה א 8
הלכה ד 9
פרק ז 9
הלכה י 9
פרק ח 10
הלכה ו 10
פרק ט 10
הלכה ז 10
פרק י 11
הלכה א 11
הלכה ט 11
הלכה יא 12
הלכה יד 12
הלכה טו 12
פרק יא 13
הלכה א 13
הלכה י 13
הלכה יב 13
הלכה טז 13
פרק יב 15
הלכה ג 15
הלכה ח 15
הלכה יא 15
הלכה יז 15
הלכה יט 15
פרק יג 16
הלכה ד 16
הלכה ו 16
פרק יד 16
הלכה ג 16
פרק טו 17
הלכה ג 17
הלכה י 17

פרק א

הלכה ב

ואח"כ נותן שבח והודיה כו'. עיין בלח"מ ועיין בפ"מ בפתיחה הלכות תפלה הביא בשם הילקוט מלכים א' סימן ח' משה רבינו בפרשת וזאת הברכה פתח בשבחו של מקום ויהי בישורן מלך כו' ואח"כ ביקש צרכיו של ישראל יחי ראובן כו' וסיים בשבחו של מקום אין כאל ישורן עיין שם וא"ש דברי הרמב"ם:

פרק ב

הלכה ד

עיין בכ"מ, ובקשתי לו חבר ולא מצאתי ע"כ. עיין בחידושי רשב"א בנדה דף ח':

הלכה ז

עיין בחיבורי שלום ירושלים ר"ה דף י' ע"א ד"ה ובלבד שגם דעת הרמב"ן כהרמב"ם דדוקא בתפלת מוסף אמרינן ט' ברכות ולא כדעת הרז"ה שדעתו דבכל התפלות דר"ה מתפללין תשע:

הלכה טז

שואלין א"הג ביום ששים. אבי העזרי פסק בשם הירושלמי דמעל"ע מנינן להו וכתב הפ"ח בסימן קי"ז אעפ"י שלא נהגו, יש מי שלמד מדבריו שאם לא שאל ביום ששים ואם נמנה מעל"ע אין הששים נשלמין בעת שהוא מתפלל אין מחזירין אותו עיין שם:

פרק ג

הלכה ד

ויש לו כו' עד שתשקע החמה. סובר רבינו כשיטת רבי' יונה דהא דתנן עד הערב אינו ר"ל עד צ"ה אלא עד שקיעת החמה משום דהכי אמרינן בזבחים מנין לדם שנפסל בשקיעת החמה דמשם ואילך אינו זמן זריקת דם תמיד ותפלת המנחה הוא כנגד התמיד ועיקר התמיד הוא זריקת דם אבל רש"י פירש עד הערב עד צ"ה ולישנא דמתניתין דייקא כוותי' דרבינו מדלא קתני כל היום עיין בתוספות ד"ה תפלת כו' והגאון מ"ו בס' ז"י הקשה מסוגי' דירושלמי פ"ק דשבת הלכה ב' דמוקי למתניתין שם לחד תירוצא דתני בה עד חשיכה כרבנן דאמרו תפלת המנחה עד הערב וא"כ מוכח דלא כרבי' יונה. והיה נראה דהך שינוי' דירושלמי אתי כמ"ד נגד אבות תקנום ולא אסמכוה כלל אקרבנות ושפיר קאמר דזמנה עד חשיכה ומודה ר"י והוא לא כתב כן כ"א לדידן דקיימ"ל נגד תמידים

תקנום ושפיר קאמר ר"י מדלא קתני במתניתין עד חשיכה משמע דאין זמנה כ"א עד שקיעה דומיא דדם התמיד. ובזה מיושב קושי' הכ"מ על רבינו לעיל בפרק א' הלכה ה' מפני מה פסק הר"מ כריב"ל דהר"מ לטעמיה אזיל דא"ל כשיטת ר"י משום דבמתניתין לא קתני עד שתחשך וע"כ דמשמע סתמא דמתני' סובר כמ"ד נגד תמידים תקנום. ואין להקשות לדעת רבינו הא דאמרינן בדף כ"ז ע"א מדרב מצלי של שבת כו' ש"מ כר"י ס"ל וקשה דלמא היה מתפלל אחר השקיעה והוא אחר פלג ולעולם כרבנן ס"ל, ולק"מ חדא דהלשון מבע"י משמע קודם שקיעה ועוד דודאי ר"ח דאסהיד ידע ודקדק באיזה זמן היה וכן משמע מדאמר שם מדר"ה ורבנן לא הוי מצלו כו' ועוד לפמ"ש י"ל דהם היו סוברים כמ"ד נגד אבות ולדידיה מודה רבינו כמ"ש ובשו"ת שאגת אריה סי' י"ז הוכיח מפאת קושי' זו שיטת רש"י ולי נראה כמ"ש:

הלכה ה

עי' כ"מ מ"ש בשם הרמ"ך כו' ויש לתמוה כו'. אפשר דרמ"ך היה מפרש והיה לו הגי' במתניתין כמ"ש לפנינו ר"י אומר עד ז"ש ועלה קאמר ר"י נקרא פושע המאחר עד הגעת שעת מנחה כיון שזמן מועט הוא ובקל יכול לעבור הזמן אבל רבנן דס"ל דזמן מוסף כל היום לא מצינו דנקרא פושע המאחר לאחר ז'. ורבינו שפוסק כרבנן דכל היום יצא יפה תמה עליו והר"מ הי' ס"ל לדוחק דר"י יפסוק כאן כר' יהודה ולא כת"ק א"נ שלא היה גורס כלל במתניתין דברי ר' יהודה וע"כ רבי יוחנן על רבנן קאי ואעפ"כ נקרא פושע הקורא לאחר ז':

הלכה ז

עי' בהשגת הראב"ד והלא צריך לסמוך גאולה לתפלה. כוונתו כמ"ש התוס' ריש ברכות ד"ה מאימתי מ"ש וע"ק דא"כ פסקינן כריב"ל וכו' ואנן קיימ"ל כר"י דאמר לקמן הסומך גאולה של ערבית כו' פי' דהיו קוראים ק"ש בברכותי' בלילה וא"כ לא הוי סמיכת גאולה לתפלה והר"מ דעתו שיקרא ק"ש בלבד ע"ש ברבינו יונה:

הלכה יא

היה לפניו וכו' מתפלל של מנחה כו'. וכן פסק בש"ע או"ח סימן רפ"ו ס"ד וכתב המ"א אות ג' ונ"ל דאם הוא סמוך לערב ואין שהות להתפלל שתיהם יתפלל מוסף דמנחה יש לו תשלומין בערבית וכן הסכים בא"ר ובשו"ת שא"ר סימן ח"י כתב כן מסברא דנפשיה ובצל"ח כתב על דברי המ"א הגם שדבריו דברי טעם מ"מ נעלם ממנו דברי הירושלמי בפרק ת"ה וז"ל הוון בעי מימר כשאין ביום כדי להתפלל שתיהן אבל יש ביום להתפלל שתיהם תפלת המוספין קודמת ר"ז בשם ר"י אפילו יש ביום כדי להתפלל שתיהם תפלת

המנחה קודמת והתניא הקדים תפלת המנחה לתפלת המוספין יצא לשעבר הא בתחלה לא פתר לה בשלא הגיע זמן תפלה כהדא דריב"ל מפקיד לתלמידיו הוה לכון אריסטון (פירוש שצריכין לכנוס לסעודה גדולה) ומטא יומא לשית שעין עד דלא תסקון לאריסטון תהוון מצלין מנחה עד דלא תסקון הרי מוכח בדבריו דאפילו כשאין שהות ביום להתפלל שתיהם ג"כ של מנחה קודמת:

ונראה דהנה שם בהא דתני מתפלל של מנחה פירש"י שלא יקרא פושע גם עליה וצ"ע הא בברייתא שם מפורש הטעם משום תדיר שוב ראיתי בספ' עטרת ראש וכתב דלא היה בגי' רש"י טעם מפורש משום תדיר מש"ה פירש"י טעם דנפשיה אבל סתר לה להאי תי' דהא מוכח במס' זבחים דף צ"א דטעם זה דתדיר הוא עיקר ע"ש שהניח בתימה דברי רש"י. והיותר תמוה דגם המרדכי כתב כדברי רש"י מטעם שלא יקרא פושע גם עליה וכתב שם מיהו אם איחר אחר שש שעות ומחצה בזה אומר ירושלמי דאם יש שהות להתפלל שתיהן תפלת מוספין קודמת ובתלמודא דידן בשמעתין לא משמע הכי עכ"ל וצ"ע דהא לפי הטעם דרש"י והמרדכי היינו דוקא שכבר עבר ז' שעות דאז מיקרי פושע אבל קודם שבע שעות לא שייך טעם דרש"י והמרדכי מסיק לפום גמרא דידן משמע אפילו בכה"ג מתפלל מנחה קודם וקשה אמאי וע"כ משום תדיר דדוחק לומר דס"ל דמיד שהגיע זמן מנחה נקרא פושע דלא מצינו מי שסובר כן ועי' בש"ע סימן רפ"ו דאחר ז' שעות נקרא פושע ולא קודם. והנה נראה דזה היה כוונת ר"י במה דאשמעי' הלכה מתפלל אדם של מנחה ואח"כ של מוספין ועיין בשא"ר משום דהגי' הוא בברייתא כמ"ש הרא"ש דלא נזכר טעם דתדיר וה"א דהטעם הוא כמ"ש רש"י וא"כ אחר שש שעות ומחצה סד"א דמוספין קודמין קמ"ל ר"י דמדתני בברייתא סתמא משמע אפילו אחר ו' שעות מיד כשהגיע זמן מנחה ותדיר קודם וז"ש הלכה בכל ענין מתפלל של מנחה ואח"כ מוסף ובזה שפיר פירש"י דרצה ליישב הקושיא על ר"י מאי קמ"ל לזה כתב רש"י פירוש זה היינו משום דעכ"פ יש מקום לטעות בפי' זה ולא קשה ג"כ למה לא דחי הגמרא שם בזבחים דליכא למיפשט תדיר ומקודש משום דהטעם הוא כרש"י משום דלקושטא דמלתא לא הוי רצה הגמרא לאוקים הברייתא בטעם זה דסתמא קתני כדא"ל לר"י אלא דברי המרדכי צ"ע:

ועפי"ז היה אפשר לפרש הא דאמר הכא בשאין שהות ביום כו' אבל יש שהות ה"פ הוון בעי מימר כשאין ביום היינו אחר שבע שעות דאז עיקר זמן מוסף כבר עבר ונקרא פושע אז צריך להקדים למנחה כדי שלא יקרא פושע גם עליה אבל יש ביום עדיין שהות להתפלל שתיהן כדינו היינו אחר ו' שעות ומחצה דאז לא שייך טעם זה יתפלל מוסף

קודם שוב אמר ר"ד בשם ר"י גם אם יש שהות רק שהגיע כבר זמן מנחה מתפלל מנחה קודם והוא מטעם תדיר ולפי פירוש זה דברי הירושלמי ובבלי עולין בקנה אחד ואין כאן מחלוקת ודברי המ"א קיימים ואין כאן סתירה מסוגיא דהכא ודברי המרדכי שכתב דבבלי וירושלמי חולקים לא הבינותי ועיין ברא"ש וב"י שג"כ מביאים ירושלמי בסוגיין וג"כ משמע דלא רצו לפרש מסקנת הירושלמי הכי ואפשר משום דדחיק להו לישנא דאם יש ביום משמע דעל סוף יום קאמר וכן השיב לי הרב הגאון מ"ו זצ"ל ואין מזה הכרח דא"ל על עיקר חיובא קאמר וצ"ע לדינא. ועיין ברא"ש מוכח דהיה לו גי' אחרת בירושלמי וכמו שהביאו התוספות ישנים ביומא כמו שביאר לנו הרב פ"מ והאמת אתו:

פרק ד

הלכה ג

אבל שחרית רוחץ פניו ידיו ורגליו. עיין בשו"ת ושב הכהן סי' א' דטעמו דהרמב"ם משום דנטילת שחרית דומיא דכהן. ולא נהירא דעיקר הטעם כמ"ש בחידושי רשב"א הביאו ב"י בסימן ד' משום דנעשה כבריה חדשה וצריכים אנו להתקדש לעבודתו יתברך ולא בעינן דוקא דומי' דכהן דהא גבי כהן בעינן ג"כ ידו הימנית על רגלו הימנית ומה"ט נראה דאף אם רוחץ קודם אור היום שוב א"צ ליטול ידיו כשיאיר היום כמבואר ברמב"ם פ"ה מה' ביאת מקדש הלכה ט' דכהן שקידש ידיו ורגליו לתרומת הדשן שהוא קודם אור היום א"צ ליטול אחר שיאור היום ועיין בש"ע אבל משום רוח רעה יש ספק וא"צ לברך:

הלכה יג

היה עומד בתפלה. בעל חולי האבן שאינו יכול לעכב עצמו ומטפטף תמיד יתפלל קריאת שמע ותפלה ובשעת הטפת מים יפסוק וטוב שיתקן לו בגד לאיברו מהר"ם לובלין סימן צ"ח מביאו בכנה"ג בא"ח סימן ע"ח בהגהות הטור:

פרק ה

הלכה ב

כדי שתהא דעתו מיושבת. פירש"י בגמרא שקשה עליו עיכוב הדרך משמע אם בלא"ה צריך להמתין על חביריו צריך לירד וכן כתב בב"י ורבינו יונה פירש שבעליה וירידה תתבלבל מחשבתו משמע דבכל ענין א"צ לירד ואפשר דדא ודא חדא הוא ודו"ק:

הלכה ג

כנגד בית קה"ק. ירושלמי פ' תפ"ה לאיזה בית ק"ק ר"ח רבה אמר כנגד ק"ק למעלה ור"ש ב"ח אמר כנגד ק"ק למטה אמר ר"פ ולא פליגי בית ק"ק למטה מכוון כנגד בית ק"ק למעלה ומש"ה תנן במתניתין המתפלל צריך שיכוון את לבו למקום כ"ה הגי' ברי"ף ורא"ש והיינו למקום ק"ק שלמעלה:

הלכה ח

מפני שטרחן מרובה. וכ"ה בירושלמי כמ"ש הכ"מ ורש"י פירש מתפללין בראש הזית כו' שענפיהן מרובין ויכולין לעמוד שם שלא בדוחק ואין שם פחד ליפול וצ"ע למה פירש נגד הירושלמי ואפשר דדחיק ליה דלטעם הירושלמי דמשום טורח בלבד שרינן ליה וכי לא משכחינן גם בשאר אילנות לפעמים שיש טירחא בעליה וירידה אע"כ דבזית ובתאנה משום דלא ירא ותרתי טעמי בעי וק"ל:

הלכה י

בברכה ראשונה בתחלה ובסוף כו'. עיין בתוס' ברכות דף י"ב ע"ב ד"ה כרע כו' ובר"ה וי"כ כו' שאנו שוחין בתפלה כל שעה צריך ליזהר כו' דאמרינן לקמן כו' עיין במהרש"א פי' דבריהם ופירושו דחוק מ"ש בס"ד. ול"נ דפשטן של דברי התוספות הכי משמע גם לפי פירוש מהרש"א שא"צ ליזהר כ"א בברכה המחויבת ובשאר רשאי להתפלל בשחי' וכמ"ש הטור א"ח סימן תקפ"ב דדוקא המדקדקים נהגו לעמוד בסוף כל הברכות ולא כל האדם וכתב הפמ"ג משום דאין איסור אלא כמו שאמרו חז"ל בתחלה ובסוף אבל לא כשהוא מתפלל בתחלה עד סוף בכריעה זה הוא שיעור דברי התוספות בתר שכתבו רק שיכרע בברוך ושיגביה מיד משמע דאח"כ רשאי להתפלל כולו בכריעה ולזה כתבו דאמרינן לקמן דאם בא לשחות תחלה וסוף דוקא אסור אבל לא במתפלל כולו בכריעה וא"צ לעמוד ולכרוע מצד הדין רק באבות תחלה וסוף ובהודאה תחלה וסוף כנ"ל:

הלכה יב

שיתפקקו כל חליות כו'. עיין תוספות ב"ק דף ט"ז ע"ב ד"ה והוא דלא כרע במודים:

פרק ו

הלכה א

שני פתחים. עיין ב"י באו"ח סי' תרע"א שכתב דשאני בנ"ח יש חסרון כיס משא"כ בבהכ"נ והמג"א אות י"ב הקשה עליו דאטו בבהכ"נ מי לית ביי' חסרון כיס כו'. ומצאתי בגליון הרב הגאון המפורסם מו"ה ברוך פרענקל זצ"ל וז"ל כשאסיק הרואה אדעתי' שיש

להההולך חסרון כיס בלא"ה אין לו מקום חשש על האיסור ובמקום פסידא פטור מלילך לבהכ"נ ודפח"ח:

הלכה ד

או שיעשה מלאכה כו'. הא ת"ת משמע דשרי ולא כרש"י דאפילו לקרות לא היה רוצה ועיין בכ"מ ומה דדחיק ליה להר"מ אף שקושי' התוס' ד"ה אלא כו' יש לדחות כמ"ש המהרש"ל ומהרש"א דחק ליישב קושי' מהרש"ל מ"מ דחק ליה לרבינו קושיית מהרש"א במ"ש אבל קשה לי במה שה"ר מפ"ב דהא תלמודא מס"ל בעובדא דרב אי איירי בהגיע זמן קריאת שמע או לא וכוונת דבריו דמה להו לתוספות לומר כי מטא זמן ק"ש הקושי' על רש"י אינו קושי' חמורה כ"כ אמאי לא מקשו בפשיטות הא לקמן מסופק אי מיירי גם במטא זמן אעפ"כ למד קודם ק"ש ורש"י סובר דיש חילוק בת"ת דיחיד לת"ת דרבים:

פרק ז

הלכה י

המשכים כו' אשר קדשנו כו' אשר בחר בנו כו'. כתב הלבוש א"ח סימן מ"ז אשר קדשנו נחשבת לברכה אחרונה של אתמול והב' אשר בחר בנו נחשבת לברכה ראשונה מה שילמוד היום. וז"ל האגור גרסינן במס' ברכות דף י"א אמר ר"י א"ש השכים לשנות עד שלא קרא ק"ש חייב לברך משקרא ק"ש א"צ לברך שכבר נפטר באהבה רבה לפי דעת ר"ת ואם השכים לשנות קודם שעלה עמוד השחר א"צ לברך שכבר נפטר באהבה רבה של אתמול משחרית לשחרית. ויחיד הוא בדבר זה וכל הפוסקים אומרים שיש לברך וכן התוספות בעצמו וכן נהגו לברך כשמשכים אפילו קודם היום והר"ר יצחק א"ז כתב בשם רש"י שאסור ללמוד בעצמו תורה קודם שיתפלל אבל לאחרים מותר ור"ח כתב איפכא ע"כ:

הנה מ"ש על ר"ת דיחיד הוא בדבר הזה יש לספק לשיטת ר"ת אע"פ שא"צ מ"מ יכול לברך אם ירצה לפטור הלימוד לאחר שיעלה עמוד השחר והדבר צריך תלמוד כך כתב הרב בצל"ח. ולי צ"ע דע"כ מוכח לשיטת ר"ת דאם ירצה יכול לברך דאל"כ איך יפרנס לר"ת סוגי' דתלמודא דרב משא ידיה ומברך ברכת התורה ומוקי לה בסוגי' דף י"ד בדלא מטא זמן ק"ש וא"כ קשה למה בירך הלא כבר יצא בברכה של אתמול ומוכח דיכול לברך גם לשיטת ר"ת ועיין בפר"ח סימן מ"ז אלא דקשה לי דקאמר שם בגמ' דאף למשנה צריך לברך למה לא קאמר דקמ"ל דרשאי לברך קודם ע"ה לשיטת ר"ת א"נ דצריך לברך בכל ענין לאפוקי משיטת ר"ת וצע"ג:

ומ"ש אבל לאחרים מותר. כבר כתבתי לעיל פ"ו דבעי ליישב קושי' התוספות על רש"י. ומ"ש ר"ח כתב איפכא כוונתו אם לומד עם אחרים ימשך הזמן ע"י פלפול התלמידים משא"כ כשלומד בעצמו ורגיל להתפלל ודאי יעשה כרגילותו ולא ישכח מלהתפלל אבל לפי סברא זו לא ידעתי ליישב קושי' התוספות ועיין בטור או"ח סימן פ"ט:

עוד כתב שם האגור בשם רש"י דמברך דוקא לפניה ולא לאחריה פי' דל"ת דאם מפסיק מלמודו יברך לאחריו כמו בברכה בקריאת התורה קמ"ל דא"צ דלא נתקנה ברכה לאחריה על לימוד התורה וכמ"ש ב"י סימן מ"ז בשם הרשב"א דלא תקנו ברכה לאחריה על המצות ועיין שם עוד טעם וזה דלא כהלבוש עיין בהגהות לבוש:

פרק ח

הלכה ו

והלכו מקצתן. כתב הפ"ח בא"ח סימן קמ"ג דמלשון זה משמע דבעינן שישתיירו רובן וגם לפי מסקנת הכ"מ לא יקראו אלא שבעה גברי עם המפטיר וכן כתב במג"א שם:

פרק ט

הלכה ז

מי שריחם על ק"צ כו'. עיין בתוי"ט שהביא בשם הרמב"ם בס' המורה שדחה הך דינא מהלכה לדידן דדרשינן טעמיה דקרא ובחיבורו חזר בו. ונראה לי דע"כ מוכח דלכ"ע איתא הך דינא דאל"כ איך שייך לומר דמשתקין אותו אם יש לו תנא דסבר כוותיה כדמקשה הגמ' חולין דף ט"ו הגם דלאו שפיר עביד דנחית נפשיה לפלוגתא כדאמרינן בברכות דף נ' פתיא אוכמא בהדי פלוגתא למה לך מ"מ לא שייך לשתקו א"ו כמ"ש התוי"ט והך דינא אליבא דכ"ע וצ"ע על הש"ע שהשמיט דין דמשנתנו וכן בגמ' נמי מוכח כן דהך דינא אליבא דכ"ע דהא מקשה אביי לרבה והא משתקין אותו תנן ומאי קושיא דלמא רבה פסיק כמ"ד דדרשינן טעמא דקראי ואפשר דקושי' אביי כאן דתנא דמתניתין ס"ל דמשתקין אותו עכ"פ אין לשבחו העושה נגד המתניתין דהא עכ"פ נחית נפשיה לפלוגתא. ובזה אפשר לפרש מה דקאמר בגמ' ורבה לחדודי לאביי הוא דבעי ומאי חידוד שייך בזה דידע למתני' ולדברינו א"ש:

ודע דאמרינן בגמ' דף ל"ד ע"א האומר יברכוך טובים כו' ויש שם חלופי גרסאות ובמס' מגילה תנן לה גבי הנך דלעיל ופירש"י שם הטעם דיברכוך טובים משמע ולא רעים וצריכים אנו לצרף רעים והתוספות פי' שם דיברכוך טובים משמע אותם שהשפעת להם

טובה ומיחזי ח"ו כב' רשויות וכן גרסינן בירושלמי מגילה האומר יברכוך טובים ח"ו שתי רשויות ובק"ע שם תמה על רש"י למה הניח דבר המפורש בירושלמי. ול"נ משום דבירושלמי הגי' במתניתין ה"ז דרך מינות ורש"י מפרש לפי גי' דידן דגרסי' דרכי טעות משמע טעותא ולא מינות מש"ה פירש"י טעם אחר אבל צ"ע דרש"י גופי' נקט שם לישנא דמינות. והנה לא ראיתי לרבינו פה שהביא להא דתנן האומר יברכוך טובים וצריך טעם למה השמיטו רבינו:

פרק י

הלכה א

חוזר לתחילת ברכה שטעה בה. רבינו פסק כשיטת התוספות והרי"ף אבל הרז"ה מיישב פירש"י מקושיית הרי"ף מהא דשמעון הפקולי הסדיר תפלות י"ח לפני ר"ג על הסדר ומסיים וכדאי רבינו האי ורש"י לסמוך עליהם והא דקשה קושיית התוס' בד"ה אמצעיות כו' ותניא וכן בהלל וכן בק"ש כו' ראיה זו יש לדחות דהא בק"ש גופא אם הקדים פרשה לפרשה אינו חוזר כמו שפסק הרמב"ם פ"ב מה' ק"ש ועיין ברבי' יונה ומ"ש שם דמש"ה הביא הרי"ף ראייה אחרת מהא דאמרינן גבי מגילה אם השמיט קורא פסוק אחד צריך לחזור מאותו פסוק ואמרינן התם וכן בתפלה וכן בק"ש משמע אפילו בדיעבד וגם ראייה זו יש לדחות דאדרבה מדהזכיר גם ק"ש ובק"ש כ"ע מודים דא"צ לחזור אלא מריש אותה פרשה ושוב א"צ ואינו דומה למגילה דכולה מגיל' חדא פרשתא היא וצ"ע אמאי פסק בש"ע סי' קכ"ו דלא כדעת רש"י ורבי' האי והרז"ה ואמאי לא חשו לספק ברכה:

הלכה ט

מי ששכח כו' חוזר לבה"ש כו'. וכתב הכ"מ דר' האי גאון כ' דחוזר בש"ת דהכי אמרינן בירושלמי ודעת רבינו דירושלמי פליג אגמרא דידן כו' וז"ל הרא"ש פ' ת"ה סי' י"ד וא"ת הא אמרינן לקמן פ' א"ע בעו מיניה ר"ח מר"ש טעה בזו ובזו מהו וא"ל חוזר לראש פי' שתקנו הבדלה בתפלה ועל הכוס כשטעה בתפלה אומרה על הכוס וא"צ לחזור להתפלל ואי טעה על הכוס חוזר ומתפלל ה"נ כיון שטעה ולא הזכיר בשומע תפלה היה לו לחזור לראש לברכת השנים ושמא יש לחלק דש"ה די"ח ברכות כולן כתפלה אחת הן ולא אטרחוהו רבנן לחזור לראש כמו גבי הבדלה שנתקנה על התפלה ועל הכוס תרי עניני נינהו עכ"ל ועפי"ז תבין דברי הכ"מ וטעם הרמב"ם וטעם רבינו האי גאון:

הלכה יא

אבל ערבית כו' אינו חוזר. והא דקתני בברייתא שבת דף כ"ד ימים שיש בהם קרבן מוסף כגון ר"ח כו' ערבית שחרית ומנחה כו' אם לא אמר מחזירין אותו צריך לומר דלא קאי ערבית על ר"ח אלא אאידך ולשיטת הסוברים דוקא בליל ראשון אין מחזירין אבל לא בליל שני כמ"ש התוס' בלא"ה א"ש ועיין במרדכי במסכת שבת. ואפשר עוד לומר דלמ"ד תפלת אבות תקנום ויעקב תיקן תפלת ערבית והוכיחו התוספות בברכות דף כ"ו ע"ב ד"ה יעקב שהתפלל ערבית ביום וא"כ אז הוא זמן קידוש החודש וא"כ אין חילוק בין ערבית לשחרית ואנן הא קיימ"ל כנגד איברים ופדרים שקרבים בלילה ואז אין זמן קידוש החדש מש"ה אין מחזירין בערבית ובברייתא דשבת מצי אתיא כברייתא דתפלות אבות תקנום:

הלכה יד

טעה כו' וא"צ לחזור. בגמרא ברכות דף ל"ג טעה בזו ובזו חוזר ומתפלל ורבינו השמיט דין זה עיין ב"י או"ח סימן רצ"ד שתמה עליו וגרסינן בירושלמי ברכות פ"ה הלכה ב' ר"י בשם שמואל אמרה בכוס אומרה בתפלה פי' הפ"מ אע"ג דהבדיל בכוס צריך לחזור ולהתפלל ולהבדיל בתפלה והיינו ע"פ מה דאמרינן טעה בזו ובזו ופירש הרא"ש ור' יונה דטעה בזו דלא הבדיל בתפלה וטעה נמי בזו פי' שטעם מידי קודם שהבדיל על הכוס והרמב"ם סובר דלדידן דקיי"ל טעם מבדיל ליתא לדין דטעה בזו ובזו ולכך השמיטו ובש"ע דפסק להך דינא דטעה בזו ובזו אע"ג דקיי"ל טעם מבדיל הוא כמו שכתב רבי' יונה דעכ"פ קנסינן ליה מפני שאכל קודם הבדלה צריך לחזור ולהתפלל ולהבדיל בתפלה ובחידושי רשב"א כ' גם אם עשה מלאכה קודם שהבדיל בכוס ג"כ טעם מיקרי ולא הזכרוהו הפוסקים משמע דלא ס"ל ובזה יכולים לסמוך על הרמב"ם:

הלכה טו

חוזר ומתפלל תפלה שלישית כו'. כתב הרא"ש בשם רבינו האי דאע"ג דקאמר בגמרא קשיא כיון דלא קאמר תיובתא לא נידחת מהלכה דטעמא דמסתבר הוא דכיון דאבדיל בשניה גלי דעתיה שזו היא לחובת שעתא ולכך ראשונה לא עלתה לו ומטעם שהקדים התשלומין לחובת שעתיה ואי לא אבדיל בשתיהן עלתה לו ע"כ. ונראה דהתלמודא דמק' למימרא כמאן דלא צלי כו' היינו דאינו קאי על מי שלא התפלל מנחה בשבת אלא הכי קאמר דע"כ מוכח דמהדרינן ליה אם שכח במ"ש להבדיל בתפלה דאל"כ אמאי לא נחשבה לראשונה לשל חול דלא היה ס"ל להמקשה כיון דאבדיל בשניה גלי דעתיה דזו

היא לחובת שעתיה אבל כיון דבגמרא אמר קשיא ולא תיובתא ס"ל להאלפסי ורבינו כמ"ש הרא"ש ובזה סרה קושיית מהרש"א בתוס' ד"ה טעה ע"ש ודו"ק:

פרק יא

הלכה א

וכופין בני העיר כו'. עיין ברמב"ם פ"ו מהלכות שכנים הלכה א':

הלכה י

במנעלו כו'. ועיין שו"ת מהר"ש בן רשב"ץ סי' רפ"ה שהאריך בזה ועי' ברכי יוסף א"ח סי' קנ"א אות ח' מ"ש בענין רקיקה ומנעלים:

הלכה יב

שמא יארע להם אונס. והר"ן בפ"ק דב"ב כתב דגם למ"ד משום פשיעותא דמתרשל לבנותה ובימים שבינתים לא יהיה להם מקום קבוע להתפלל אבל ודאי כל שיש להם בהכ"נ אחר קבוע לכ"ע שרי דהא ליכא משום צלויי ולא משום פשיעותא דאילו לפשיעותא שלא יבנה לעולם ליכא מאן דחייש לזה עכ"ל. ובט"ז א"ח סי' קנ"ב רצונו להשוות גם שיטת הרי"ף והרמב"ם וכל הפוסקים לדעת הר"ן וצ"ע דבריו ועיין בשו"ת שמש צדקה סימן א' באריכות:

הלכה טז

נעשה של כל ישראל כו'. בבה"כ של כרכים יש שלשה טעמים. אחד דמסתמא נתנו אחרים לסיוע לבנינה ולפי"ז אם ידוע לנו שנעשה ממעות בני העיר לבד אין חילוק בין כרכים לכפרים. וטעם השני אף אם ידוע לנו שלא נתנו רק בני העיר הקדישוהו לדעת כל העולם ובתוספות מגילה דף כ"ו ד"ה כיון משמע דה"ט הואיל ורבים מתפללים בה חמירא קדושתה וכן כתב הפמ"ג בט"ז סי' קנ"ג אות ו' ולהנך שני טעמים אחרונים גם אם ידוע לנו שלא סייעו בבנינה אפ"ה אסור למכור. ונראה דיש נ"מ בין הנך תרי טעמים דאי אמרינן הטעם הוא דמסתמא הקדישוהו לדעת כל העולם הסברא נותנת דמתחלה כשבנו הבה"כ הרחיבו מיד מקומה להכיל אנשים הבאים ממקומות אחרים אבל התיבה והמטפחות והספרים שאין מהצורך להרבות בשביל אחרים הבאים ולא נעשו כלל בשבילם י"ל דמותר למכור גם בשל כרכים אבל אי אמרינן כדעת התוס' ועיקר הטעם כיון דנעשה לצורך רבים יש בה קדושה חמורה א"כ כל דבר שיש בה על הכל חלה קדושה חמורה ובהא דאמר רבא מס' מגילה דף כ"ו אמר רבא ל"ש אלא שלא מכרו שבעה ט"ה במא"ה שיטת הרא"ש והטור דרבא לא קאי אלא בכפר אבל בכרכים לא מהני ז' ט"ה

ומדברי רש"י שם שלא כתב כן משמע דס"ל לרש"י דרבא קאי גם על הכרכים וכן התוס' ג"כ מפרשי הכי דרבא קאי גם אכרכים דהכי מוכח מדבריהם במסכת ב"ב דף כ"ג ע"א בהא דאמר שם בגמרא רבים מחלי כתבו התוס' ד"ה אחולי כו' בזט"ה והתם בשל כרכים הוא דלכ"ע יש חלק בדרך אעפ"כ הביאו התוס' ראיה מהך דמגילה ש"מ דמפרשי לדרבא גם אכרכים וע"ש בחי' ת"ח במה שכתב לגירסת הרי"ף דס"ל דפירוש דרבא לא קאי כ"א אכפרים אבל שיטת התוס' ברור דגם אכרכים קאי רבא ואע"ג דהתוס' כתבו דבכרכים קדושתה חמירא מ"מ ס"ל להתוס' דזט"ה כ"ע צייתו להו וכל מה שיעשו ט"ה מרוצה הוא לכל העולם. והנה מדעת רבינו פה מבואר שדעתו כשיטת הרא"ש והטור דרבא לא קאי כ"א אכפרים מ"מ נראה לענ"ד מדקדוק לשון רבינו דבהל' ט"ו כתב וכל כלי בה"כ כבה"כ וכאן לא כתב אלא אבל בה"כ של כרכים משמע דס"ל דדוקא בה"כ של כרכים בזה לא יוכלו למכרו אפילו זט"ה במא"ה אבל בכלי בה"כ אין להם דין בה"כ לזה וכמ"ש בטעם השני אמנם הר"ן ר"פ בני העיר אחר שכתב ושל כרכים ה"ט דלא מצו מזבני לה מפני שהן בונין אותה על דעת כה"ע והרי הן כמקדישים אותה לכל סיים שם ומסתברא דה"ה נמי בכל מה ששנו במשנתנו כגון תיבה ומטפחת וספרים דכולן גרירי בתר בה"כ וכמו דאיהו אדעתא דכ"ע הנך נמי אדעתא דכ"ע ס"ל להר"ן כשיטת התוס' דקדושתה חמירא מ"מ יש לדון מדברי הר"ן מפני מה דייק בלשונו כל מה ששנה במשנתנו כגון תיבה ומו"ס ולמה לא כתב כמ"ש הר"ן גופא במתני' שם כל כלי בה"כ כבה"כ ולמה פרט הנך דוקא אלא דס"ל להר"ן אף דאמרינן דכל כלי בה"כ דין בה"כ יש להם אינו אלא למכור שלא בט"ה ושלא להורידן מקדושתן אבל בה"כ של כרכים דרבים לא מחלי לזט"ה למכור חלקם בזה ס"ל להר"ן דלא קפדי רבים ולא איכפת להו לבאים ממקומות אחרים אלא מה שצריכים תדיר וא"א בלעדן כגון תיבה ומטו"ס אבל באידך כלים לא איכפת להו רשאים זט"ה למוכרם אפילו בשל כרכים וזה הוא דלא כמ"ש המ"א בסי' קנ"ג אות ט"ו שהעתיק דברי הר"ן בשם הירושלמי דאין למוכרם כלל בשל כרכים ולענ"ד נראה כמ"ש. ומה"ט נ"ל דרשות ביד הגבאי בידיעת זט"ה לעשות מהפמוטות גדולות אשר נראה להם שיש קצת סכנה שלא יזוקו בהם ב"א לעשות מהם פמוטות קטנות שלפי שיטת המג"א הנ"ל יש מקום לאסור מצד סתמא דאין רשאי למוכרן ובלא"ה נמי פשוט הדבר להתיר מהך דמנורה המבואר ביו"ד סי' רנ"ט דמנורה לא הוי אלא תשמישי מצוה ע"ש בש"ך ובמ"א סי' זה סעיף כ"ז והדבר מפורש במהרי"ק ואתי עלה מטעם אחר כיון דהמנורות תלוים ביד הגבאי להעמיד נרות ולשכור מי שידליק א"כ הכל תלוי בדעת הגבאי ורשאי לעשות הגבאי בזה מה שירצה ואין חילוק בזה בין כפרים לכרכים וגוף

דין זה דקדושת בה"כ אינו אלא מדרבנן כדמוכח מדברי הר"ן בפ' בה"ע ומדרבנן להקל שמעינן ולא להחמיר והיינו טעמא מ"ש בתשובת משאת בנימין דבה"כ שבזמנינו כולם דין בה"כ דכפרים יש להם ואין לנו דין בה"כ של רבים משום דכל קדושת בה"כ מדרבנן הוא וסמכינן בזמנינו דזט"ה יש להם כח למכור אפילו בשל רבים והמ"א דחה דבריו ולענ"ד דבריו כנים וברורים:

פרק יב

הלכה ג

ולא יקרא הקורא פחות מג"פ. ש"ץ שקרא לכהן במנחת שבת שלשה פסוקים וללוי שנים ולישראל שלשה והחזירו ס"ת למקומה יוציא ס"ת פעם אחרת ויקרא עם הלוי עוד שלשה פסוקים ממקום שפסק כך כתב בס' ברכי יוסף א"ח סי' קל"ז ע"ש:

הלכה ח

והוא שלא יקרא ע"פ כו'. כתב רבינו דין זה פה בקריאת התורה משמע דדעתו להוציא רבים י"ח א"א לקרות בע"פ ועי' בטור א"ח סי' מ"ט ובב"ח שם:

הלכה יא

אין הקורא. עי' בכ"מ שכתב ומהתוס' ליכא ראיה. וצע"ג הלא התוספות שם מתרצי קושיא זו בשם האלפסי שוב מצאתי שהפמ"ג א"ח סימן קמ"ה במ"א אות א' הרגיש בזה ע"ש:

הלכה יז

קטן כו' עולה ממנין הקרואים. משמע מדברי רבינו אפילו למנין שלשה ובש"ע א"ח סי' רפ"ב ס"ג הכל עולה למנין שבעה כתב המ"א אות ה' אבל לא למנין שלשה ועי' בשו"ת פנים מאירות ח"ב סי' נ"ד דבדיעבד אם קרא חזן לקטן שהיה בן י"א שנה שלישי ולא הרגישו בזה עד שעלה ובירך יש לסמוך על שיטת הר"מ דעולה למנין ג' ג"כ:

הלכה יט

אין שם לוי כהן שקרא ראשון חוזר וקורא כו'. עי' שו"ת מקור ברוך סי' א' הגם דיודע הכהן מתחלה שאין לוי בבה"כ וגם לא יבוא לוי לבה"כ בשעת הקריאה אעפ"כ צריך לברך שנית אי משום דתקינו רבנן ברכה לכל אחד לא חלקו אי משום תורת ה' תמימה וסיים מ"מ נ"ל טוב שיאמר הכהן אחר ברכה שנית ברוך שם כבוד מל"ו:

פרק יג

הלכה ד

ובר"ח הראשון קורא כו' והשני חוזר וקורא פסוק ג' כו'. ועיין בכ"מ הלכתא מאי רב אמר דולג כו' אמרינן בגמרא מ"ד דולג מ"ט ל"א פוסק קסבר כל פסוקי דלא פסקיה משה אנן לא פסקינן ועי' בשו"ת יכין ובועז ח"ב להרב מהרשב"ש סי' ב' שכתב שם היכא שיש זקף קטן שהוא מפסקי טעמים הללמ"מ ויכול להתחיל אחר זה אפילו באמצע הפסוק משמע דס"ל דהא דאמרינן כ"פ דלא פ"מ כו' אין הכוונה על הפסוק כולו אלא היכא דליכא פיסוק טעמים. ויש להביא דמות ראייה לדבריו בהא דאמרינן במס' קידושין דף ל' ע"א כי אתא ר"א ב"א אמר במערבא פסקי ליה להאי קרא לתלתא פסוקי ויאמר ה' אל משה הנה אנכי בא אליך בעב הענן וגו' והיכי עבדי הכי ולדבריו א"ש משום דיש ביה פסקי טעמים ואנן לא בקיאינן בזה כי היכי דלא בקיאינן בחסירות ויתירות אלא מדקיי"ל הכא כרב דאמר דולג משום כ"פ דלא פ"מ משמע קצת דלא כדבריו ועיין בס' שה"ג על א"ח סי' נ"א:

הלכה ו

שמונה פסוקים כו'. עי' ראב"ד והמרדכי פי' יחיד קורא אותן היינו גדול הדור ועי' בהגהת רמ"א א"ח סי' תרס"ט ובשו"ת ח"צ סי' י"ג הקשה עליו א"כ מה זה דאמר בגמרא לימא כר"י וכי בשביל שיהושע כתבם יהיה חשוב ביותר והגאון מ"ו זצ"ל כתב דהיא הנותנת שלא לזלזלו בה כדאמרינן במעשה פרה דכל מעשיה בכלי גללים כו' שלא לזלזלו בה עכ"ל. ואפשר נמי לפרש יחיד ק"א פי' אפילו בזמן המשנה שלא היה מברך אלא הראשון והאחרון על הני ח"פ יחיד צריך לברך בפ"ע ולא יכלו הראשונים לצאת בברכה אחרונה של הני שמונה פסוקים שנשתנו ודו"ק:

פרק יד

הלכה ג

כיצד היא נ"כ כו' כשיאמר רצה. וז"ל הש"ע א"ח סי' קכ"ח ס"ח אם לא עקר רגליו ברצה שוב לא יעלה פי' בכל הברכה כ"ז שלא סיים הש"ץ הטוב שמך כו' יכול לעלות ולאו דוקא בעינן שיעקור רגליו בהתחלת הש"ץ רצה והכי משמע בש"ס ופוסקים וכן מסיק הפר"ח אלא שלא הבין כן מלשון הטור וש"ע וחלק עליהם ומסיק להלכה כ"ז שלא סיים ש"ץ הברכה יכול לעלות ובס' ברכי יוסף תמה על הפר"ח דגם הטור והש"ע כוונתם כן הוא. ומ"ש רצה הכוונה ברכת רצה ואין בזה חולק דאם לא עקרו הכהנים רגליהם עדיין

יש להם זמן כל עוד שלא סיים הש"ץ הטוב שמך כו' יכולים לעקור רגליהם ולעלות בלי שום פקפוק:

פרק טו

הלכה ג

וכהן שעבד עכו"ם בין באונס בין בשוגג. הח"צ בסי' י"ג דמתפלא על הכ"מ דאונס בע"ז הוא מק"ו דשוגג דע"ז הוא א' מג"ד דיהרג ואל יעבור ע"ש והכ"מ סובר דכיון דאינו מבטל אלא עשה ונקדשתי ול"ת ולא תחללו א"כ הוי כמו שאר עבירות. ודע דברינון בעלמא אין לפוסלו וראיה מהא דאמרינן בירושלמי פרק הניזקין הלכה ט' שלא תאמר איש פלוני מג"ע ושופך דמים ומיירי ברינון בעלמא כמו שכתב הפ"מ שם ודלא כמ"ש בק"ע מביאו הפמ"ג א"ח סי' קכ"ח דבשפיכת דמים אם עלה לא ירד אף שהרג במזיד אהך דירושלמי ואין ראיה משם ועי' הלכה ז':

הלכה י

צבור כו'. עי' בהגה"מ ובתוי"ט במתני' בס' לחם שמים כ' לפרש משנתנו בדבר חדש נגד כל הפוסקים דה"פ המתני' אם אין שם כהן אלא הוא א"כ אין קוראין עליו כדקיי"ל לא' אין קוראין ואינו עובר בג' עשה ומש"ה לא יעלה שמא יטרד אבל יש שם כהנים דצריך לקרותם והוא בכללם וכשאינו עולה עובר בג' עשה תו לא פטרינן ליה מצד שמא יטרד. ולפי דברי הגה"מ והמרדכי ס' פ"ג דמגילה משמע דאם לא אמר לכהן בפ"ע עלה או שאמר לו לרחוץ ידיו אכתי אינו עובר וא"כ קשה למה לא תני במתני' רבותא יתירה אפילו ביש כהנים אחרים לא יעלה ולא יקרא עליו א"ו דזה פשיטא דאם יש כהנים אחרים אין אומרים לו בפ"ע עלה ושוב אינו עובר ועיקר חידושי באין שם כהן אלא הוא ומוכח דלא כפירוש הל"ש וכן משמע בירושלמי סוטה שחד מ"ד סובר שם שאפילו לא קורא כהנים וא"כ מוכח דע"י קריאת כהנים אינו עובר על שלשה עשה אם לא יעלה כ"א באומרו לו בפ"ע עלה או שיתן לו מים ליטול ידיו. ויש לדחות דאפשר דכוונת הירושלמי דגם לאחד קורא כהנים פירוש אם ירצה דלפי פירוש זה מיושב דלא פליגי בבלי וירושלמי דבבלי מיירי דאינו מחוייב לקרות לאחד ומודה אם ירצה רשאי לקרות כהנים גם לא' ועיין ב"ח סימן קכ"ח ובב"י ומ"ש בא"ר שם אות כ"ד בפירוש הגמרא דלא' אין קורא כהן כ"א כהנים ודוחק וט"ס יש בדבריו מ"ש פירש"י דלא נזכר ברש"י שלפנינו הך פירוש: